

ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В СФЕРІ КРИПТОВАЛЮТ ТА ІНШИХ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ**APPLICATION OF PRIVATE INTERNATIONAL LAW IN THE FIELD OF CRYPTOCURRENCIES AND OTHER DIGITAL ASSETS**

Косінова Д.С., к.ю.н.,

старша викладачка кафедри цивільного судочинства,
арбітражу та міжнародного приватного права*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Рябоконт К.І., студентка II курсу факультету приватного права і підприємства

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Горбенко Д.А., студентка II курсу факультету приватного права і підприємства

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних проблем міжнародного приватного права, а саме питання щодо регулювання відносин, котрі виникають у сфері використання криптовалют та інших цифрових активів. У зв'язку з процесами глобалізації та діджиталізації цифрові активи стали невід'ємною частиною сучасної економічної системи і питання їх правового регулювання, зокрема з точки зору міжнародного приватного права, при здійсненні міжнаціональних комерційних та інвестиційних розрахунків, залишається досить проблематичним, так як існує велика кількість прогалин у правовому регулюванні та певних неточностей при правозастосуванні. За використання цифрових активів, можуть поставати складні питання у галузі міжнародного приватного права, зокрема щодо того, суди якої країни мають повноваження розглядати договірні, майнові чи деліктні спори; право якої країни має застосовуватися при їх вирішенні, що неодмінно призводить до таких негативних наслідків як, невизначеність інвесторів даних активів та їх користувачів. Причина є очевидною, оскільки такі активи ставлять під сумнів територіальну основу, на якій ґрунтуються сучасні системи міжнародного приватного права, наприклад, місцезнаходження активу або місця, де відбулася подія. До того ж результатом наявності різних підходів у правовому регулюванні є достатньо велика кількість порушень за процесу обігу криптовалюти, недотримання законних прав та інтересів власників, що в свою чергу породжує появу неправомірних посередників, відповідно, здійснення переходу до правил тіньового ринку.

Отже, через нестримну популяризацію цифрових активів постає безліч правових, економічних і соціальних питань, що вимагають глибокого вивчення та аналізу. Зокрема, виникають труднощі, пов'язані з регулюванням, оподаткуванням, безпекою, захистом інтелектуальної власності та етики у використанні цифрових активів, тому дане дослідження неодмінно є актуальним.

Ключові слова: криптовалюта, блокчейн, peer-to-peer (P2P) мережі, біткоїн, міжнародне приватне право, колізії, колісійне регулювання, майнінг.

The article focuses on one of the most pressing issues of private international law, namely, the issue of regulation of relations arising in the field of use of cryptocurrencies and other digital assets. Due to the processes of globalization and digitalization, digital assets have become an integral part of the modern economic system, and the issue of their legal regulation, in particular from the perspective of private international law, in the course of international commercial and investment settlements remains quite problematic, as there are a large number of gaps in legal regulation and certain inaccuracies in law enforcement.

The use of digital assets can raise complex private international law issues, such as which country's courts have jurisdiction to hear contractual, property or tort disputes; which country's law should be applied in resolving them, which inevitably leads to such negative consequences as uncertainty for investors in these assets and their users. The reason is obvious, as such assets call into question the territorial basis on which modern private international law systems are based, such as the location of the asset or the place where the event occurred. In addition, the existence of different approaches to legal regulation results in a large number of violations in the process of cryptocurrency circulation, non-compliance with the legal rights and interests of owners, which in turn gives rise to the emergence of unlawful intermediaries, and, accordingly, the transition to the rules of the shadow market.

Thus, the unrestrained popularization of digital assets raises many legal, economic and social issues that require in-depth study and analysis. In particular, there are difficulties related to regulation, taxation, security, intellectual property protection and ethics in the use of digital assets, so this study is certainly relevant.

Key words: cryptocurrency, blockchain, peer-to-peer (P2P) networks, bitcoin, private international law, conflicts, conflict of laws regulation, mining.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій призводить до численних нововведень, що впливають як на людство загалом, так і на сферу законодавчого регулювання зокрема. Інновації часто спричиняють революційні зміни, викликаючи дискусії щодо доцільності їх впровадження. Частина суспільства вбачає в інноваціях шлях до прогресу та процвітання, тоді як інші побоюються їх можливих негативних наслідків. Не існує однозначної відповіді на питання про те, чи є інновації корисними або шкідливими. Кожна інновація несе в собі як ризики, так і переваги, які необхідно ретельно оцінювати перед ухваленням рішення про її впровадження.

Наразі інновації стали невід'ємною складовою сучасного життя, тому задля їхнього максимального використання на благо людства необхідно дослідити усі аспекти та особливості відповідного питання. Впровадження інновацій може бути складним завданням, проте здатним при-

нести значну користь. Серед позитивних аспектів варто відзначити підвищення якості життя, відкриття нових можливостей та сприяння розвитку, що мають довготривалий ефект. Оцінюючи розвиток цифрових активів, можна відмітити, що їх невпинне зростання призводить до виникнення ряду правових проблем, які становлять значний інтерес для наукової спільноти та потребують вирішення через механізми міжнародного приватного права [1, с. 170].

Цифрові активи відрізняються від традиційних фізичних активів своїми численними можливостями, внутрішньою цінністю та здатністю до використання, зберігання, передачі й участі в торговельній діяльності виключно в електронному форматі. Завдяки своїм унікальним характеристикам, цифрові активи ставлять перед правовою системою низку викликів, які потребують комплексного вирішення. Цифрові активи охоплюють такі поняття, як

криптовалюти, наприклад, біткоїн та ефіріум, цифрові токени, невзаємозамінні токени (NFT), віртуальні об'єкти, програмне забезпечення, а також інші форми цифрового контенту, котрі є цінними у матеріальному та економічному значенні.

Криптовалюта знаменує собою початок нового етапу розвитку високотехнологічного ринку. Вона має великий потенціал для зміни традиційних ринкових стратегій, що забезпечить вигоду споживачам і ефективність у використанні. Проте у юридичній науці все ще не існує єдиної позиції щодо визначення такого терміну як «криптовалюта». Криптовалютою є певні набори символів, цифр чи букв, при створенні котрих застосовуються елементи криптографії – науки про математичні методи та способи забезпечення конфіденційності, цілісності та автентичності інформації. Криптовалюта створюється за використання спеціальної комп'ютерної техніки як результату виконання низки операцій, що мають назву «майнінг». З цього випливає, що майнінгом є процес, за якого здійснюється генерація, передача та перевірка транзакцій криптовалют. Криптовалюти можна передавати від одного користувача до іншого через «peer-to-peer» (надалі – P2P) мережі, котрі керують розподіленим децентралізованим цифровим реєстром, що надійно записує дані транзакцій на безлічі спеціалізованих комп'ютерах у мережі. Даний реєстр має назву блокчейн, завдяки ньому характерною особливістю цифрових активів є їхня децентралізованість, що забезпечує прозорість і безпеку.

Таким чином, мережі «P2P», котрим властиві блокчейн-технології, дозволяють переказувати цифрові валюти по всьому світу без необхідності використання посередників або центрального сервера. Яскравим прикладом є мережа Bitcoin, що не має банків, котрі б обробляли або ж записували транзакції. Натомість, блокчейн діє як цифрова книга, що публічно записує всі дії. Відповідно, кожна нода зберігає копію блокчейну та порівнює її з іншими нодами, щоб забезпечити точність даних. Завдяки цьому мережа має змогу практично одразу відкидати будь-яку підозрілу активність чи неточність. Це не лише надає можливості зміни традиційних підходів до здійснення управління та обліку активів, а й створює нові можливості для інвестиційної діяльності та бізнесу [2].

У рамках криптовалютної платіжної системи можна виділити ряд переваг, що стимулюють її популяризацію та використання. Першою серед них є конфіденційність операцій, оскільки транзакції з використанням криптовалют, як правило, здійснюються анонімно, що є важливим для користувачів, котрі цінують свою приватність. Друга перевага полягає в високому рівні захисту даних власників, оскільки криптографічні методи, використовувані у цій системі, забезпечують безпеку операцій та надійного зберігання особистої інформації. До того ж, криптовалюта є незалежною від держави та фінансових установ, що дозволяє їй уникнути впливу політичних та економічних факторів. Також вона не обмежена географічно, що дає змогу здійснювати транзакції у будь-якій точці світу. Крім того, операції з криптовалютою можна проводити цілодобово без обмежень у часі, що відкриває нові можливості для глобальної економіки. Не останнім фактором є те, що вартість обслуговування та швидкість проведення операцій з криптовалютою зазвичай перевершують аналогічні показники у традиційних фінансових системах. Як зазначалося раніше, усі транзакції з криптовалютою реєструються в загальнодоступному блокчейні, що забезпечує прозорість та відкритість системи. Нарешті, доступність криптовалют для будь-якого користувача з доступом до Інтернету робить її універсальним засобом фінансових взаєморозрахунків [3, с. 310].

Проте є певні сумніви щодо безпечності та конфіденційності даних користувачів, наприклад, у США двоє братів за 12 секунд викрали криптовалюту на суму

25 млн доларів, на що Міністерство юстиції США заявило, що таке пограбування є унікальним, оскільки шахраї розробили схему, що дає змогу отримувати доступ до транзакцій, які очікують підтвердження в системі. У відповідний момент вони перехоплювали транзакцію і отримували криптовалюту своїх жертв. Прокурор Деміан Вільямс заявив, що схема, котру застосовували обвинувачені, ставить під сумнів саму цілісність технології блокчейна, але на нашу думку виявлення вразливих місць системи та виправлення недоліків є важливим елементом вдосконалення будь-якого процесу чи явища [4].

Як зазначалося раніше, з розвитком криптовалют виникає необхідність у належному правовому регулюванні, що сприятиме їх безпечному та ефективному використанню. Одним із ключових аспектів такого регулювання є питання колізійних прив'язок у сфері міжнародного приватного права.

Колізійні прив'язки визначають, яке національне право буде застосовуватися у випадках, коли криптовалотні транзакції мають міжнародний характер. У зв'язку з тим, що криптовалюти не прив'язані до конкретної території і мають транскордонний характер, визначення застосовного права стає особливо складним і актуальним завданням. Як зазначає Кодзі Такахасі, криптоактиви породжують питання власності у віртуальному світі так само, як і матеріальні активи в реальному світі, оскільки їх можна зберігати без залучення посередників та торгувати ними на «peer-to-peer» основі за допомогою технології блокчейн [5, с. 340].

Перш за все, варто розглянути колізійну прив'язку *lex situs* – правило країни місцезнаходження активу. Незважаючи на таку схожість з матеріальними активами, пряме застосування *lex situs* до криптоактивів неможливе, оскільки криптоактиви, будучи нематеріальними, не мають фізичного місцезнаходження. Також можливою колізійною нормою для нематеріальних активів є закон місця реєстрації (*lex loci registri*). Як впливає з самої назви, це правило може бути застосованим тільки до активів, що підлягають реєстрації, проте криптовалюти не реєструються у національних реєстрах, а радше у облікових книгах, що безперечно ускладнює визначення місця реєстрації криптоактивів. Застосування права місця з найтіснішим зв'язком, якщо ми брати до уваги саму концепцію криптовалюти, суперечить ідеї децентралізації, яку переслідують прихильники технології блокчейн. Таким чином вищенаведені колізійні прив'язки є неефективними у сфері обігу криптовалют, що уможливило пошук інших варіантів [5, с. 347].

Одним із найпопулярніших способів регулювання колізійних питань у сфері приватноправових відносин з іноземним елементом є автономія волі сторін, проте доцільність його застосування у галузі цифрових активів є доволі суперечливою [5, с. 349]. Автономія сторін надає учасникам криптовалютних транзакцій можливість обрати найсприятливішу та найпередбачуванішу правову систему для регулювання їхніх відносин. Це особливо важливо в умовах відсутності гармонізованих міжнародних стандартів у сфері криптовалют. Обрання застосовного права дозволяє уникнути правової невизначеності, яка може виникати через різницю у національних правових режимах щодо криптовалют. Це сприяє стабільності та захисту прав сторін. Правило автономії сторін дозволяє враховувати специфічні інтереси та потреби учасників ринку криптовалют, що може сприяти більш ефективному вирішенню спорів та захисту прав та інтересів сторін. Однак, існують і виклики, пов'язані з його застосуванням. Різні країни мають різні правові підходи до регулювання криптовалют, що може створювати складнощі у визначенні застосовного права, навіть якщо воно обране сторонами, особливо у випадках, коли це право суперечить публічному порядку іншої юрисдикції. У деяких юрис-

дикціях можуть існувати обмеження щодо застосування правила автономії сторін, наприклад, імперативні норми, які не можуть бути змінені за домовленістю сторін, особливо якщо це стосується захисту прав споживачів або боротьби з відмиванням грошей. Учасники ринку криптовалют повинні мати достатній рівень правової обізнаності для ефективного використання правила автономії сторін, що включає знання різних правових систем та потенційних наслідків вибору конкретного права. Тому на думку авторів, застосування правила автономії сторін у сфері обігу та використання криптовалют є найкращим вибором за умов сьогодення.

Наразі як і в Україні, так і за її межами найпопулярнішою криптовалютою є біткоїн. Підходи до класифікації даного поняття також не є однозначними, оскільки на власному сайті біткоїн визнається цифровою валютою, тоді як в офіційних звітах Всесвітнього банку – віртуальною. Комісія з фінансових злочинів при Міністерстві фінансів Сполучених Штатів Америки відносить біткоїн до децентралізованих віртуальних валют, в той час як Міністерство фінансів Німеччини визнає біткоїн одним з варіантів приватних грошей, що застосовуються для багатосторонніх клірингових операцій. Очевидним є те, що законодавче врегулювання біткоїну не може бути визначеном Світовою спільнотою, оскільки не існує єдиного підходу до його правового статусу.

Статус та використання криптовалют суттєво відрізняються залежно від країни. Питання регулювання діяльності криптовалюти та криптовалютного бізнесу набуває дедалі більшої актуальності у світі, особливо в контексті Сполучених Штатів. Стрімкий розвиток цифрових валют і пов'язаних з ними технологій вимагає чітких правових рамок, які б забезпечили прозорість і безпеку фінансових операцій. Важливо розглянути, як різні штати США підходять до регулювання цього питання, аби зрозуміти загальну тенденцію і потенційні виклики в майбутньому. Штат Каліфорнія став першим серед усіх штатів, який на законодавчому рівні дозволив використання криптовалют. Закон, що дозволяє будь-якій корпорації, асоціації чи приватній особі в Каліфорнії здійснювати операції з грошовими засобами, відмінними від офіційних платіжних засобів США, набрав чинності на початку 2015 року. Однак, питання регулювання криптовалютного бізнесу в цьому штаті залишилося невирішеним. Водночас, у штаті Нью-Йорк діяльність у сфері криптовалютного бізнесу була врегульована в серпні 2015 року, коли Департамент фінансових послуг штату Нью-Йорк запровадив BitLicense – ліцензію на ведення криптовалютного бізнесу [1, с. 173]. Регулювання криптовалюти в Сполучених Штатах є складною та постійно мінливою сферою. Важливо зазначити, що використання криптовалют як засобу платежу все ще обмежене. Не всі магазини та послуги приймають криптовалюту, і деякі країни мають обмеження або заборону на її використання. Криптовалюти як платіжним засобом регулюється в залежності від штату, тобто федеральним законом. Не існує єдиного федерального агентства, яке б відповідає за регулювання криптовалют, а різні агентства мають різні підходи до цієї проблеми. На загальному рівні не існує чіткої та узгодженої думки щодо того, як регулювати цю нову сферу. Це призводить до правової невизначеності та суперечок.

Канада також є однією з країн, де криптовалюта та криптовалютний бізнес регулюються законодавством. У 2014 році було на законодавчому рівні регламентовано найважливіші аспекти обігу криптовалют у законі, що схвалив генерал-губернатор Канади. Закон містить такі вимоги:

1) обов'язкова реєстрація криптовалютних бірж як фінансових установ у Центрі аналізу фінансових операцій та звітів Канади (FINTRAC);

2) наслідком недотримання обов'язкової реєстрації є неможливість банків відкривати рахунки криптова-

лютним біржам, які є незареєстрованими у відповідному порядку;

3) з метою дотримання законодавства у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, компанії повинні повідомляти про підозрілі операції, здійснювати верифікацію користувачів [6, с. 269].

У Японії біткоїн визнається легальним засобом платежу, а КНР продовжує тестування цифрового юаня [1, с. 174]. До того ж, Нещодавно Національний банк Франції повідомив про намір запустити національну цифрову валюту (CBDC). У Болівії та Еквадорі заборонено використання криптовалют. У деяких країнах криптовалюти офіційно не заборонені, але існують певні обмеження або неявні перешкоди, наприклад, закритий майнінг, що використання криптовалют менш зручним, так як процес майнінгу (створення нових блоків у блокчейні та підтвердження транзакцій) стає обмеженим або доступним лише обмеженій кількості учасників. Такі обмеження, наприклад, на проведення транзакцій або платежів тощо, можна спостерігати в Казахстані, Індонезії, Малайзії, Танзанії, Таїланді, Ізраїлі, Туреччині. Проте деякі країни, такі як Україна або ж Південна Корея, вже стали на шлях легалізації криптовалюти в Україні та Південній Кореї.

Однак суперечливим є питання про те, чи у законодавстві різних країн світу буде дозволено використання біткоїну чи інших валют як способу оплати за товари чи послуги нарівні з наявними офіційними валютами. Різні країни продемонстрували неоднозначне ставлення до застосування інноваційних рішень, але більшість розвинутих країн адаптує своє законодавство для регулювання обігу криптовалют.

Проаналізувавши практику різних держав світу, можна зробити висновок, що у більшості з них, незважаючи на значне соціальне схвалення, відсутня правова база обігу й використання криптовалют, хоча у державах з високим рівнем розвитку на офіційному рівні визначено їх статус та органи, що забезпечують регулювання і контроль за операціями, пов'язаних з ними. Варто зазначити, що деякі держави здійснюють певну боротьбу з даним явищем, що першочергово пов'язане з бажанням представників органів державної влади сконцентрувати функції грошової емісії в руках держави, що не надасть змоги утворення альтернативних джерел емісії платіжних засобів, котрі не піддаються державному регулюванню [7].

Попри те, що питання щодо використання криптовалют в Україні наразі законодавчо не врегульоване, за результатами дослідження аналітичної блокчейн-компанії Chainalysis Україна займає другу сходинку у топ-10 країн з найвищими показниками використання криптовалюти у світі.

Розвитку нашої держави у даному напрямку сприяв початок повномасштабної війни, оскільки на її початку Кабінет Міністрів України прийняв ряд стратегічних рішень для подальшого розвитку криптовалют та їхньої інституціоналізації в Україні, створивши офіційні державні крипто гаманці, використовуючи котрі було зібрано більше ста мільйонів доларів США для потреб Збройних Сил України за використання платформи *Whiteray*. Користувачі мають можливість задонатити в 140+ цифрових активах. На сьогоднішній день в Україні вже вжито ряд заходів щодо правового регулювання цифрових ресурсів. Зокрема, прийнято Закони "Про електронні документи та електронний документообіг", "Про електронні інформаційні системи та інформаційно-комунікаційні мережі", та той, що не набрав чинності ЗУ «Про криптовалюти». З метою подальшого розвитку 17 лютого 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про віртуальні активи», в якому зазначені основні аспекти використання крипто активів, а саме їх правовий статус, класифікацію, право власності на них тощо. Статтею 1 розділу 6 даного закону передбачено, що він набуде чинності з дня набрання чинності Закону України «Про внесення змін

до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами», тому важливо проаналізувати його як можливу перспективу розвитку українського законодавства. Попри те, що закон є новітнім та вкрай важливим, за процесу євроінтеграції України та гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством ЄС, виникатиме потреба в його зміні ще до набрання ним чинності, тому 01.01.2024 його було опубліковано у новій редакції, таким чином можливе його подальше оновлення [8]. У цьому законі відсутній термін «криптовалюта», але замість нього застосовується «віртуальний актив», який згідно зі статтею 1 є «нематеріальним благом, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборот віртуального активу забезпечуються саме системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може підтверджувати майнові права, включаючи права вимоги на інші об'єкти цивільних прав [9]. Однак можуть виникати деякі суперечності, так як в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» віртуальний актив визначається як цифрове вираження вартості, яке можна торгувати або переказувати в цифровому форматі, і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [10]. За різних позицій важливо звернутися до міжнародних правових актів, а саме Рекомендацій FATF – міжурядового органу, діяльність котрого спрямована на розроблення заходів і стандартів боротьби з відмиванням грошей на глобальному рівні. Відповідно цих Рекомендацій віртуальні активи є цифровим вираженням

вартості, якими можна торгувати або передавати їх у цифровому вигляді, і які можна використовувати для платежів або інвестицій, включаючи цифрові вираження вартості, які можуть функціонувати як засоби обміну, засоби збереження вартості чи як розрахункова одиниця [8]. Таким чином Закон України «Про віртуальні активи» потребує актуалізації, користуючись міжнародним досвідом. Уряд України проводить активну діяльність над законопроектом про ринок віртуальних активів в Україні, що міститиме зміни до Податкового кодексу України, нову редакцію Закону України «Про віртуальні активи» та до інших законодавчих актів.

Висновки. Як зазначалось раніше, за умов глобалізації та цифрової трансформації цифрові активи безперечно стали елементом структури сучасної економіки. Особливістю використання різноманітних форм цифрових активів є те, що міжнародне приватне право не містить чітких та основоположних норм, які б регулювали відносини, що виникають у сфері криптовалют.

На думку авторів, розробка основоположних нормативно-правових актів у сфері діяльності цифрових активів та криптовалют є невідкладним завданням. Для вирішення цих викликів необхідна співпраця держав, міжнародних організацій, приватного сектору та наукового співтовариства. Результати дослідження можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання цифрових активів, а також для вирішення конкретних правових спорів у даній галузі. Розвиток цифрових ресурсів є незворотним процесом. Тому правова система має постійно адаптуватися до нових умов, щоб забезпечити захист прав та інтересів учасників цифрових відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казначеева Д. В., Дорош А. О. Криптовалюта: проблеми правового регулювання. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2020. № 2(23). С. 170–176.
2. Що таке блокчейн і як він працює? URL : <https://academy.binance.com/uk/articles/what-is-blockchain-and-how-does-it-work> (дата звернення: 24.05.2024).
3. Гребенюк М.В., Лук'яничук Р.В. Правовий режим криптовалют: досвід ЄС. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017.
4. Вкрали \$25 млн за 12 секунд. Що відомо про шахрайство з криптовалютою URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c51n14jn3z5o>
5. Koji Takahashi. Law applicable to proprietary issues of cryptoassets. *Journal of Private International Law*. 17.01.2023. С. 340–362.
6. Дядик В.О. Правове регулювання обігу криптовалют (міжнародний досвід). *Юридичний електронний науковий журнал*. №8/2020. Ст. 266–270.
7. Волосович С.В. Віртуальна валюта: глобалізаційні виклики і перспективи розвитку. *Науковий журнал «Економіка України»*. 2016. № 4 (653).
8. Катерина Солодан. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravove-rehulivannia-diialnosti-poviazanoi-iz-kriptovalitui/>
9. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: Про віртуальні активи | від 17.02.2022 № 2074-IX (rada.gov.ua) (дата звернення: 24.05.2024).
10. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: Про запобігання та протидію л... | від 06.12.2019 № 361-IX (rada.gov.ua) (дата звернення: 24.05.2024).